

Croatica 42/43/4471995-6.

Izvorni znanstveni članak

Ivanka Petrović
(Staroslavenski zavod, Zagreb)

**SV. MAVRO POREČKI U LATINSKOJ
I HRVATSKOGLAGOLJSKOJ HAGIOGRAFSKOJ
TRADICIJI**

UDK 808.62

Hrvatska se znanost malo bavila hrvatskom hagiografijom sv. Mavra, a pogotovo joj je ostala nepoznata njegova najstarija, latinska hagiografija. Strani znanstvenici koji su proučavali latinske tekstove, i koji su istraživali i utvrđivali, što je osobito značajno, stoljećima sporan identitet ovoga mučenika, ne poznaju hrvatske tekstove. Tako je slika literarne hagiografske tradicije sv. Mavra Porečkoga do danas ostala nepotpuna, a čitava problematika vezana uz ovog biskupa-mučenika lišena je nekih važnih elemenata koje pruža tek njegova cjelokupna tekstovna tradicija. Ovaj rad želi, barem kratkim pogledom, obuhvatiti cijeli "hagiografski dossier" sv. Mavra Porečkoga.

Istra se susrela s kršćanstvom svakako prije 4. stoljeća, prije vladavine cara Konstantina. Zato je imala svoje persekucije i svoje lokalne mučenike. Do te se spoznaje dolazilo postupno i s naporom, od druge polovine 19. stoljeća do danas, otkrivanjem i oslanjanjem samo na krhotine crkvene i kultne arhitekture i epigrafike prvih istarskih kršćanskih stoljeća. Istra, naime, prije porečke bazilike biskupa Eufrazija nema znatnije spomenike antičkog kršćanstva. Istra nema brojne i bjelodane svjedoke starokršćanske kulture jedne Salone, metropole i metropolije provincije Dalmacije, koja bogatim ostacima crkava i grobišta govori i o povijesti svojih mučenika i svetačkih kultova, svjedoči i o hagiografskoj predaji, ne samo duhovnoj nego vrlo vjerojatno i pismenoj, koja će se kasnije prenijeti iz kasnoantičke Salone u srednjovjekovni Split. Iz oskudnih ostataka i podataka o najstarijim mučeničkim kultovima istarskog kršćanstva jedva je moguće razabrati što je pripadalo upravo starokršćanskoj Istri, i što je moglo biti preneseno iz domaće hagiografske tradicije kasne antike u srednjovjekovnu hagiografiju istarskih gradova. A srednjovjekovna je Istra bila bogata svetačkim kultovima. Njegovala je i kultove nekih velikih mučenika bizantskog Istoka i uvijek je bila otvorena hagiografskim strujama s druge obale Jadrana, iz velikih kršćanskih središta Akvileje, Venecije i Ravene, pa i dalje, bila je otvorena i utjecajima iz Rima. Ali nas zanimaju domaći mučenici.

Kada govorim o istarskim lokalnim mučenicima, donekle sličnu sliku vidim u Akvileji. Akvileja je štovala vrlo velik broj mučeničkih i svetačkih kultova, od kojih se, ipak, samo za manji dio mogla utvrditi pripadnost domaćim mučenicima. Za istarske mučenike ne pomaže nam mnogo ni pismena hagiografska tradicija najstarijih kalendara i martirologija. Temeljni izvor za svece kršćanske antike *Jeronimski martirologij*, najstariji latinski martirologij s pretenzijama za cijelu Crkvu,¹ sastavljen sredinom 5. stoljeća u sjevernoj Italiji, vjerojatno na području Akvileje,² ime Istre spominje samo omaškom umjesto provincije Sirije ili grada Listris u Maloj Aziji.³ Stanje je bolje, premda i nadalje dosta konfuzno u "historijskim martirologijima" od 8. stoljeća.⁴

¹ G. PHILIPPART, *Martirologi e Leggendarie*, in *Lo spazio letterario del Medioevo. I. Il Medioevo latino*, Roma 1994, str. 607.

² J. DUBOIS, *Les martyrologes du Moyen Age latin*, Turnhout, Brepols, 1978, str. 29.

³ F. LANZONI, *Le diocesi d'Italia dalle origini al principio del secolo VII (an. 604)*, Studi e Testi, 35, Faenza 1927, str. 846.

⁴ Usp. V. SAXER, *L'Istria e i santi istriani Servolo, Giusto e Mauro nei martirologi e le passioni*, Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria (AMSI), 32 N. S., Trieste 1984, str. 57-96 (nadalje V. SAXER).

Među istarskim svecima ni u jednom kao u slučaju sv. Mavra Porečkog nije se toliko nerazmrsivo ispreplela povijesna zbilja i legenda, prema tradiciji srednjovjekovnih svetačkih kultova i hagiografskih žanrova. Pa ipak, ovaj svetac, koji pripada istarskom središtu vjerojatno najbogatijem svetačkim kultovima i hagiografskom tradicijom, ima najjače dokaze za pripadnost domaćem tlu i posjeduje vrlo bogatu hagiografiju: hagiografiju latinsku, talijansku i hrvatsku.

Proučavatelji kulta i hagiografije sv. Mavra Porečkoga morali su se susresti s nekoliko temeljnih pitanja. Prvo je povijesna vjerodostojnost i istarska pripadnost ovoga mučenika, potom povijest njegova kulta i njegovih relikvija i, konačno, liturgijsko štovanje i literarna hagiografska tradicija njegova kulta. Sva ta pitanja duboko su međusobno povezana i samo njihovo zajedničko istraživanje daje neke odgovore.

Postoje kasnoantički ostaci, te srednjovjekovni spomeni i zapisi od 4/5. do 13. stoljeća koji sv. Mavra i njegove relikvije vežu uz Poreč i Istru, a postupno ih se skupljalo i o njima učestalo pisalo već u 18. stoljeću.⁵ Međutim, najveću pomutnju oko Mavrova identiteta stvorila je upravo njegova literarna hagiografska tradicija. Naime, mnogo se gradova dičilo mučenikom toga imena. Ne obazirući se ovdje, dakako, na sv. Mavra učenika sv. Benedikta, prema njegovoj legendi možda misionara Galije, ili sv. Mavra biskupa veronskog i neke druge svece istoga imena, sv. Mavra o kojemu ovdje govorimo svojim su smatrali Rim (koji je imao više mučenika toga imena), Poreč, Fondi, Gallipoli-Lavello, Fleury-sur-Loire.

Brojne latinske pasije sv. Mavra pričale su istu priču, ili jedinstvenu potku priče u nekoliko redakcija o afričkom monahu Maurusu koji dolazi u Rim kako bi se poklonio grobovima apostolâ, ali u Rimu biva uhićen, mučen i ubijen pod carem M. Aurelijem Numerijanom i prefektom Celestinom 283. ili 284. godine. Tu je priču-pasiju gotovo uvijek slijedila i čudesna translacija mučnikova tijela u spomenute gradove, te u njima svečani pokop Mavrovih relikvija (BHL 5786-5791f). *Passio S. Mauri* takve tekstovne tradicije teško je mogla ovom mučeniku osigurati bilo koji drugi identitet osim identiteta afričkog monaha i rimskog mučenika. Sve do sredine i druge polovine 19. stoljeća. Tada, zahvaljujući arheološko-spomeničkim otkrićima u Poreču i prvim pomnim arheološko-povijesnim (manje hagiografskim) istraživanjima i analizama nekolicine učenjaka, iz porečke hagiografske tradicije, također posve zamagljene

⁵ A. VERGOTIN, *Memorie storiche delle sacre reliquie de' SS. martiri Mauro ed Eleuterio, Protettori della Città e Diocesi di Parenzo...*, Venezia 1749; B. VERGOTTIN, *Breve saggio d'istoria antica e moderna della città di Parenzo nell'Istria*, Venezia 1796.

kultom afričko-rimskog mučenika, vrlo polako i postupno izranja sv. Mavro, porečki biskup i mučenik. Ne želeći, dakako, zaobići ni raniji trud Pietra Kandlera, prvoga izdavača epigrafskih otkrića i nekih hagiografskih tekstova, autora velikog i nezaobilaznog djela *Codice Diplomatico Istriano* (Trieste 1862-1865), držim da prva istraživanja koja vode konačnim rješenjima pripadaju koncu, točnije posljednjem desetljeću 19. stoljeća i prijelomu 19. i 20. stoljeća. Raspravu, dakako, započinju istarski arheolozi i povjesničari, a svoje im stranice iz godine u godinu (kada je riječ o istarskim svecima, sve do danas) otvara časopis *Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, koji počinje izlaziti 1884/1885. godine u Poreču. Bez obzira na prve polemike i početna kontroverzna rješenja koja u svojim djelima donose s jedne strane Giovanni Pesante,⁶ a s druge strane Paolo Deperis⁷ i Andrea Amoroso,⁸ rezultati postupno postaju vidljivi i sve pouzdaniji. Iznimnom trudu Deperisa i Amorosa gotovo istodobno ili uskoro pridružuju se i učenjaci izvan Istre, među kojima Orazio Marucchi,⁹ Hartmann Grisar,¹⁰ i, što je najznačajnije, veliki hagiograf, bollandist Hippolyte Delehaye.¹¹ U prvim desetljećima novoga stoljeća, uz još neka proučavanja,¹² najznatnije rezultate daje Francesco Lanzoni.¹³

Ne prvi, ali odlučujući korak u utvrđivanju identiteta sv. Mavra i temeljnu postavu njegove tekstovne hagiografske tradicije čini Delehaye, na sličan način zaslužan i za latinsku salonitansku hagiografiju, a potom Lanzoni. Oba učenjaka, međutim, nalaze već solidne temelje za svoja

⁶ G. PESANTE, *S. Mauro protettore della città e diocesi di Parenzo*, Parenzo 1891.

⁷ P. DEPERIS, *S. Mauro e S. Eleuterio vescovi martiri di Parenzo*. Scritti inediti di Mons. PAOLO DEPERIS con appendice dell'avv. A. AMOROSO, Parenzo 1898 (Estratto dagli *Atti e Memorie*, 14, str. VII+131); P. DEPERIS, Parenzo cristiana, u AMSI, 14 (Parenzo 1898), str. 395-539.

⁸ A. AMOROSO, *Le basiliche cristiane di Parenzo*, u AMSI, 6 (Parenzo 1890), str. 489-514.

⁹ O. MARUCCHI, *Le recenti scoperte nel duomo di Parenzo*. Estratto dal "Nuovo Bullettino di Archeologia Cristiana", II (Roma 1896), str. 3-31.

¹⁰ H. GRISAR, *Il mosaico dell'Oratorio lateranense di S. Venanzio e gli abiti liturgici e profani ivi rappresentati*, u "Analecta Romana", I (Roma 1899), str. 675-680 = AMSI, 16 (Parenzo 1900), str. 361-372.

¹¹ H. DELEHAYE, *Saints d'Istrie et de Dalmatie*, Analecta Bollandiana, 18, Bruxelles 1899, str. 369-411.

¹² Primjerice, F. BABUDRI, *I Vescovi di Parenzo e la loro cronologia*, u AMSI, 25 (Parenzo 1910), str. 170-284.

¹³ F. LANZONI, *Le diocesi d'Italia dalle origini al principio del secolo VII (an. 604)*, Studi e Testi, 35, Faenza 1927, str. 158-162, 851-852.

istraživanja u ranijim radovima, osobito u djelima P. Deperisa. Ne mogu slijediti, u ograničenim okvirima ovoga rada, sve teze i znatne nijanse u rezultatima svakog od spomenutih autora, pa iz cjelokupnog istraživanja kao zajedničko spominjem mišljenje da samo Poreč, ili samo Poreč i Rim imaju pravo na sv. Mavra mučenika (rimski je Mavro drugi svetac, u pisanim vrelima ranije poznat od porečkog mučenika: u *Jeronimskom martirologiju* i dr.). U raspravi oko primata i starosti pojedinih hagiografskih tekstova o sv. Mavru, Delehaye i Lanzoni se gotovo posve slažu.

Sve do 1973, odnosno 1984. godine nema značajnijih radova, ni pak a u istraživanju hagiografije sv. Mavra, premda se i nadalje pišu arheološke i povijesne rasprave, te pogotovo opsežne studije o počecima istarskog kršćanstva.¹⁴ A tada dva autora, američki učenjak John M. McCulloh¹⁵ i veliki hagiograf Victor Saxer,¹⁶ nastavljajući tamo gdje su Delehaye i Lanzoni stali, nastoje rekonstruirati latinsku hagiografsku tradiciju tekstova o sv. Mavru. Njihova djelomice usklađena, ali i znatno suprotstavljena mišljenja i rezultati odražavaju današnje stanje znanosti o ovoj problematici.

Saxerovo ponovno hvatanje u koštac sa cjelokupnom latinskom tekstovnom tradicijom sv. Mavra govori da se sveci istoga imena javljaju u najstarijim martirologijima, ali najranije spominjani nisu istarski, nego rimski i afrički sveci, kako se, pod raznim datumima, vidi u *Jeronimskom martirologiju*. I "historijski martirologiji" započinju govoriti o sv. Mavru Porečkom tek od 9. stoljeća: jedan kasni rukopis Bedina *Martirologija*, prva polovina 9. stoljeća ("XI. KL. DEC. In Hystria civitate [sic!] sancti Mauri martyris");¹⁷ Rabanus (Hrabanus) Maurus, 843-854. god.; Usuard, 850-865. god. ("XI. KL. DEC. 3. In provincia Histria, passio sancti Mauri

¹⁴ U ovim istraživanjima, s brojnim radovima, osobito mjesto zauzima Giuseppe CUSCITO, koji, proučavajući starokršćansku Istru, često govori i o njezinim mučenicima, o hagiografskim tekstovima, ali najčešće o povijesti njihova kulta i relikvija: *Hoc cubile sanctum. Contributo per uno studio sulle origini cristiane in Istria*, u AMSI, 19 N.S. (Trieste 1971), str. 77-99; *Cristianesimo antico ad Aquileia e in Istria*, Trieste 1977 [1979]; *Questioni agiografiche di Aquileia e dell'Istria. Contributo alla conoscenza del cristianesimo precostantiniano*, u Atti del IX Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana, II, Città del Vaticano 1978, str. 167-198. Svojevrsnu sintezu ranijih proučavanja dao je autor u svojoj posljednjoj knjizi: *Martiri cristiani ad Aquileia e in Istria. Documenti archeologici e questioni agiografiche*, Udine 1992.

¹⁵ J. M. McCULLOH, *The "Passio Mauri Afri" and Hrabanus Maurus' Martyrology*, Analecta Bollandiana, 91 (Bruxelles 1973), str. 391-413.

¹⁶ V. SAXER, *op. cit.*

¹⁷ Ruk. VATICANO *Palat. lat. 833* (god. 844-854). V. H. QUENTIN, *Les martyrologes historiques du Moyen Age. Étude sur la formation du Martyrologe Romain*, Paris 1908, str. 22; V. SAXER, str. 69.

martyris'')¹⁸ i dr.¹⁹ "Historijski martirologiji", za razliku od svetaca istog imena u *Jeronimskom martirologiju*, obnavljaju liturgijsku tradiciju štovanja sv. Mavra Porečkog na 21. studenoga. Dok svi martirologiji samo obilježavaju dan mučeništva, Raban Maur donosi i tekst pasije sv. Mavra, ali s njome i završava pričanje, bez spomena kamo je sveto tijelo preneseno nakon martirija (BHL 5786).²⁰

Brojni tekstovi *Passio S. Mauri* u pasionalima i legendarijima, koji teku u nekoliko redakcija, ne ostavljaju nas bez takvih podataka, nego pričaju o translacijama u gradove koje sam već nabrojila. To su:

Passio Parentina, BHL 5787-5788;²¹

Passio Fundana, BHL 5791-5791b, koju je prvi objavio H. Delehaye;²²

Passio Gallipolina-Lavellensis, BHL (5791d-) 5791f, *Vita -- Passio (Vita beati Mauri et sociorum eius)* i *Translatio*, kojima je autor Iacobus de Venusio (Giacomo da Venosa).²³ Izvori ove redakcije latinske pasije sv. Mavra djelomice su bili grčki ili italo-grčki tekstovi (jedan je od njih BHG 2267);

Passio Floriacensis, BHL (5787+) 5789-5790.²⁴

Pasija sv. Mavra u Poreču se ukorjenjuje oko 850. godine, u Fondi koncem 9. ili početkom 10. stoljeća, u Gallipoli najkasnije tijekom 10/11. stoljeća. Ona putuje iz mjesta u mjesto, od sjevera do juga Italije, prenoseći *post mortem* relikvije i spomen sv. Mavra. Tako mučenikov kult cvjeta i na krajnjem talijanskom jugu u 11. i 12. stoljeću. Relikvije želi posjedovati i Fleury-sur-Loire, a i Đenovežani, koji ih kradu, kaže legenda, iz Poreča. Nitko, međutim, ne može potvrditi identitet tih relikvija, niti reći jesu li se sve te translacije u stvarnosti doista dogodile. U svakom slučaju, ove brojne translacije najznatnije otežavaju praćenje kulta sv. Mavra.²⁵

¹⁸ *Le martyrologe d'Usuard. Texte et commentaire*, ed. J. DUBOIS, Subsidia Hagiographica 40, Bruxelles 1965, str. 345; V. SAXER, str. 69.

¹⁹ V. SAXER, str. 68-69, 73.

²⁰ *Rabani Mauri Martyrologium*, ed. J. McCULLOH, u *Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis*, XLIV, Turnhout 1979, str. 118-119.

²¹ *Passio Parentina S. Mauri* ima najranije tekstove (od 9/10. stoljeća). Brojni su i često objavljivani.

²² H. DELEHAYE, *op. cit.*, *Analecta Bollandiana*, 18 (Bruxelles 1899), str. 372-374.

²³ *Analecta Bollandiana*, 30 (Bruxelles 1911), str. 239-244.

²⁴ Tekstovi ove redakcije samo su dijelom objavljeni: usp. V. SAXER, str. 71, bilj. 51; v. i H. DELEHAYE, *Analecta Bollandiana*, 18 (Bruxelles 1899), str. 374.

²⁵ V. SAXER, str. 95.

John McCulloh se, pripremajući novo izdanje Rabanova *Martirologija*, u potrazi za njegovim izvorima, uključuje u raspravu o primatu Rabanova teksta ili *Passio Parentina*. Njegov je zaključak da je *Passio Parentina* starija od martirološkog teksta Rabana Maura. Dosta uvjerljivom argumentacijom dokazuje kako se Raban Maur koristio mnogo opširnijom *Porečkom pasijom* i kako je kratio pasiju uobičajenim redakcijskim postupkom za svoj martirologij. Takav tekstovni slijed za američkog učenjaka podrazumijeva, međutim, i postojanje, danas nepoznate, *Passio Romana* sv. Mavra (na nju su pomišljali, ali u drugom kontekstu, već Delehaye i Lanzoni) i zaključak da se korijeni Mavrove hagiografije nalaze u Rimu.²⁶

Victor Saxer je odbio ovu privlačnu, ali previše jednostavnu tezu u rješavanju vrlo kompleksne tekstovne problematike Mavrove hagiografije, i u početnoj je fazi vratio raspravu na temeljne pozicije koje su postavili Delehaye i Lanzoni. Odbio ju je, držim, s pravom, jer se upravo s tezom američkog učenjaka, premda se tako ne čini na prvi pogled, ne mogu dalje istraživati, niti pravdati duboki istarski izvori kasnije porečke hagiografije o sv. Mavru, a oni, međutim, osim literarnih imaju i drugih potvrda.

Krucijalne godine razvitka kulta i hagiografije sv. Mavra Saxer vidi sredinom 9. stoljeća, kako to pokazuju Raban Maur i drugi "historijski martirologiji", te *Passio Parentina*. To je zapravo obnavljanje Mavrova kulta na istarskim korijenima, jer Istru spominju svi izvori osim Rabana Maura. Kult sv. Mavra obnavlja se u karolinškoj epohi, u istom razdoblju kada i akvilejska hagiografija doživljava svoj veliki procvat, a rađanje porečke hagiografije vjerojatno potiče upravo crkvena politika Akvileje koja želi obnoviti svoju prevlast i nad istarskim poluotokom.

U usporedbi Rabanova teksta i *Passio Parentina* temeljnu potvrdu Rabanova primata daje kraj dviju legendi. Dok Raban Maur završava svoj tekst, nakon Mavrova martirija, samo napomenom kako je Bog svoga mučenika doveo u luku spasa, autor *Passio Parentina* dodaje, ponekad i s drugim podacima, kako je *portus salutis*, kamo je doplovilo Mavrovo tijelo, bio grad Poreč u Istri. Raban Maur nije ispustio takav kraj nego ga nije našao u svom predlošku. Pa, ipak, drži Saxer, Rabanov izvor lišen toga podatka bio je upravo porečkog podrijetla. Kako objasniti u porečkom tekstu odsutnost tako značajne rečenice? Činjenicom da se za porečkog hagiografa taj podatak sam po sebi podrazumijevao i da je on postao važan, te se započeo dodavati tek kasnije u legendama stranih autora. Tek kasnije kada su Mavrov kult i Mavrova *Pasija* već izašli iz Poreča, a dogodilo se to u Njemačkoj s *Martirologijem* Rabana Maura, javila se po-

²⁶ J. McCULLOH, *op. cit.*

treba da se taj podatak unese u legendu, kao što to i pokazuje *Passionarium maius* iz Sankt Gallena iz 9/10. stoljeća.²⁷ Uz ovakvu Saxerovu rekonstrukciju nastanka Rabanove legende i *Passio Parentina*, odnosno nastanka porečke hagiografske tradicije sv. Mavra, ja ne bih isključila ni mogućnost da su i Raban Maur i autor *Passio Parentina* pisali svoje legende prema nekom zajedničkom porečkom hagiografskom izvoru.

Ništa tako snažno ne podupire identitet i kult sv. Mavra, porečkog biskupa-mučenika (ubijenog vjerojatno pod carem Numerijanom ili Dioklecijanom), i njegovu porečku hagiografsku tradiciju, kao spomeničko-epigrafski ostaci otkriveni ispod ili u blizini Eufrazijeve bazilike.²⁸ Njima se pridružuju i drugi porečki svjedoci pretkarolinškog kulta sv. Mavra, prije njegove literarne hagiografije u 9. stoljeću. Riječ je ponajprije o dvama epigrafima iz 4-5. stoljeća, nepotpunim i oštećenim doduše, koji se, međutim, sretno nadopunjuju. Čini se da je stariji vrlo krnj epigraf:

...] cuius vict/ricia membr/a nunc re/quiescent / [i]ntra muros / huius civita/[t]jis Parent(inae).²⁹

On, na žalost, nema ime mučenika čija su *victricia membra* prenesena s njihova prvobitna počivališta među zidove grada Poreča. Drugi, duži natpis nađen je sredinom 19. stoljeća ispod glavnog oltara Eufrasiane:

Hoc cubile sanctum confessoris Maur[i] / nibeum contenet corpus. / [H]aec primitiva eius oratibus / reparata est ecclesia. / [H]ic condigne translatus est, / ubi episcopus et confessor est factus. / Ideo in honore duplicatus est locus / [...]m [...]s[ub]jactus / [...]s.³⁰

Ovaj natpis nedvojbeno govori o sv. Mavru porečkom biskupu i mučeniku, čije su relikvije, u vrijeme kada je uklesan, prenesene s groblja izvan grada u stariju baziliku ispod Eufrasiane. Sv. Mavro naziva se na

²⁷ V. SAXER, *passim*.

²⁸ Arheološka iskapanja ispod i u blizini Eufrasiane, intenzivno vođena u dr. pol. 19. stoljeća, dakako i kasnije, otkrivaju slojeve ranijih crkvenih i kulturnih građevina i tako daju prve podatke o starokršćanskom Poreču i Istri. Uz ranije radove koje sam spominjala, osobit doprinos ovim istraživanjima, u razdoblju poslije drugoga svjetskog rata, dao je Ante ŠONJE. Njegova istraživanja koja otkrivaju starokršćansku Istru prije vladavine cara Konstantina bacaju novo svjetlo i na epigrafske spomenike o sv. Mavru. Među njegovim novijim radovima usp. *Predeufrazijske bazilike u Poreču* (*Le costruzioni preeufrasiane di Parenzo*), u Zbornik Poreštine, 1, Poreč 1971, str. 219-312.

²⁹ G. CUSCITO, *Martiri cristiani ad Aquileia ed in Istria*, str. 117.

³⁰ *Ibid.*, str. 116.

natpisu *episcopus et confessor*; riječ *confessor* u hagiografiji ima često značenje *martyr*, a to značenje riječi potvrđuje i prvi epigraf (*victriccia membra*), ukoliko se doista odnosi na sv. Mavra. Natpis *Hoc cubile sanctum* doista u korijenima siječe literarnu tradiciju o sv. Mavru koja ga asimilira s afričkim monahom - rimskim mučenikom. U prilog tome govori i lik sv. Mavra na apsidalnom mozaiku Eufrazijeve bazilike. Na mozaiku iz sredine 6. stoljeća nad glavom sveca ispisano je Mavrovo ime, a sv. Mavro u ruci drži krunu svoga mučeništva. U ovom nizu potvrda ne treba zaboraviti kako je papa Ivan IV. (640-642), podrijetlom iz Dalmacije, dao prenijeti u Rim relikvije dalmatinskih i istarskih mučenika, koje su potom položene u Oratorij sv. Venancija kraj Baptisterija sv. Ivana Lateranskog.³¹ Na Lateranskom mozaiku njima posvećenom u istom stoljeću sv. Mavro s biskupskim palijem jedini predstavlja Istru među dalmatinskim, salonitanskim mučenicima.

Usprkos svemu rečenomu, tijekom mnogo stoljeća, utemeljeno na literarnoj tradiciji *Passio Parentina*, prevladavalo je mišljenje da je sv. Mavro, patron Poreča, čije su relikvije počivale u porečkoj katedrali, bio afrički monah i rimski martir. Takav identitet sv. Mavra, drži Saxer, nije mogao biti porečkog, nego samo rimskog podrijetla. Asimilacija, ponajprije literarno-hagiografska, sv. Mavra Porečkoga s afričkim monahom mučenim i ubijenim u Rimu, u Poreču nije mogla biti prihvaćena u razdoblju dok je još bilo živo sjećanje na porečkog biskupa-mučenika. Prihvaćanje takve Mavrove legende i takav razvoj njegova kulta nisu se mogli odviti u prvih sedam stoljeća, nego tek u kasnijem razdoblju, zahvaljujući prevladavanju rimskog legendarija i slabljenju porečkog sjećanja, čemu je pogodovao i dolazak Slavena. Porečki kult sv. Mavra prije karolinškog doba u zaborav je bacila možda i njegova translacija u Rim koju je učinio papa Ivan IV. S druge strane, kult sv. Mavra, kaže Saxer, vjerojatno nije izašao iz Poreča prije te translacije, jer se njegovo ime nije našlo ni u *Jeronimskom martirologiju*, ni u kalendarima, ni u "historijskim martirologijima" prije Rabana Maura. Ali tada, od sredine 9. stoljeća, u vrlo kratkom razdoblju martirologiji i pasije brzo su i daleko proširili kult sv. Mavra Porečkoga.³²

³¹ O tome piše životopis pape Ivana IV: *Iohannes, natione Dalmata, ex patre Venantio scolastico, ... Hic temporibus suis misit per omnem Dalmatiam seu Histriam multas pecunias per sanctissimum et fidelissimum Martinum abbatem propter redemptionem captivorum qui depraedati erant a gentibus. Eodem tempore fecit ecclesiam beatis martyribus Venantio, Anastasio, Mauro et aliorum multorum martyrum, quorum reliquias de Dalmatias et Histrias adduci praeceperat, et recondidit eas in ecclesia suprascripta, iuxta fontem Lateranensem, iuxta oratorium beati Iohannis evangelistae, quam ornavit et diversa dona optulit. (Le Liber Pontificalis, ed. L. DUCHESNE, I, Paris 1981, str. 330.)*

³² V. SAXER, *passim*.

Među domaćim starokršćanskim mučenicima latinska se lokalna hagiografska tradicija u hrvatskoj srednjovjekovnoj hagiografiji vrlo plodno nastavila upravo s tekstovima o sv. Mavru, porečkom biskupu-mučeniku. Hrvatska hagiografija sv. Mavra sačuvala se u glagoljskim tekstovima. Taj mučenik raširena kulta ne samo u Poreču i Istri, nego i na Kvarneru, u Hrvatskom primorju i Dalmaciji, ušao je u kalendar hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga, a oficij s *Pasijom sv. Mavra* (i *Translacijom*) našao se na njegov blagdan (*dies natalis*) 21. studenoga u dvadesetak hrvatskoglagoljskih rukopisnih i tiskanih brevijara od 14. stoljeća do 1561. godine. *Pasiju sv. Mavra* posjeduju gotovo svi hrvatskoglagoljski brevijari koji sadrže *Proprium sanctorum*, odnosno, među oštećenim rukopisima, svi brevijari koji su sačuvali sanktoral za mjesec studeni, što rječito govori o velikom štovanju sv. Mavra Porečkoga u hrvatskoglagoljskim liturgijskim knjigama, znatnijem od latinskog brevijara. Osim brevijarskih tekstova osobito je značajna mnogo opširnija zbornička verzija *Pasije i Translacije sv. Mavra*, sačuvana u glagoljskoj *Berčićevoj zbirci br. 5* iz 15. stoljeća.

Hrvatskoglagoljske pasije sv. Mavra pripadaju tekstovnoj redakciji i literarnoj tradiciji pasije koju danas nazivamo *Passio Parentina S. Mauri* (BHL 5787-5788).³³ Latinska *Passio Parentina* priča o sv. Mavru, rodom iz Afrike, iz grada imenom *Castella* (*Apud Castella provinciae Africae*). Mavro bijaše dijete kršćanâ, predan molitvi, velikodušan prema siromašnima. Mlad je postao monah, i voljen i štovan živio je među braćom monasima osamnaest godina. Dok ga jednoga dana ne obuze želja da posjeti grob sv. Petra apostola i tako dođe u Rim. U Rimu tada vladaše

³³ *Passio Parentina* ima najranije i brojne sačuvane tekstove. Najranijim, danas poznatim, tekstom drži se, kako se čini, neobjavljena *Pasija* u pasionalu *Passionarium maius*, rukopisu iz sredine 9. stoljeća (McCULLOH, SAXER) iz Sankt Gallena (Zürich, Zentralbibliothek, Cod. C. 10. i.). Guy PHILIPPART ovaj *Pasional* datira u 10. stoljeće (*Les légendiers latins et autres manuscrits hagiographiques*, Turnhout, Brepols, 1977, str. 14). Među izdanjima tekstova navodim: *Catalogus codicum hagiographicorum bibliothecae regiae Bruxellensis ...*, t. I-II, Bruxellis 1886, 1889, t. II, str. 297-299 (pasija iz 12. st., BHL 5787); P. KANDLER, *Codice Diplomatico Istriano*, ad an. 284, Trieste 1862-1865 (pasija iz 14. st., BHL 5787); P. DEPERIS, *S. Mauro e S. Eleuterio vescovi martiri di Parenzo ...*, Parenzo 1898, str. 30-34 (pasija iz 14. st., BHL 5788); skraćenu *Porečku pasiju* sastavio je i Petrus de NATALIBUS, *Catalogus sanctorum et gestorum eorum ex diversis voluminibus collectus ... Libri XII*, Venetiis 1506, lib. X, cap. 93, f. 234v-235 (BHL 5787). P. DEPERIS u navedenom djelu spominje kako su Venecija, Akvileja, Cividale, Gorizia i Trst u svojim crkvama čitali legendu o mučeniku Mavru, afričkom monahu, te da su pasionali iz tih gradova posjedovali *Pasiju sv. Mavra*. Iz autorovih se navoda to ne može razabrati, ali je najvjerojatnije da su i ti tekstovi u sjevernoj Italiji pripadali tekstovnoj redakciji *Passio Parentina*.

car Aurelije Numerijan, s prefektom Celerinom, strah i trepet kršćanâ. I Mavro, uplašen njihovom okrutnošću, pobježe iz Rima i sakrije se u šumi u neku pećinu u kojoj je živio tri mjeseca. Ali jedne noći, anđeoskom vizijom u snu, potaknut je da se bez straha vrati u grad. Mavro se vratio u Rim i podnio je svoje mučeništvo, do kraja braneći pred Numerijanom i Celerinom kršćansku vjeru. Upravo kada je završio njegov martirij, u Rim dođoše iz Mavrove domovine neki afrički mornari (*nautae Africani*) koji su ga poznavali. Ukradoše njegovo mrtvo tijelo i položise ga u sarkofag na kojemu ispisaše: *Dei et Christi Jesu famulus Maurus, hoc seculum pro Christi fide relinquens, vitam aeternam per martyrium acquisivit*,³⁴ a potom ga odnesoše u svoju lađu kako bi ga vratili u domovinu. Kada su za to saznali Numerijan i Celerin, mornarima i svim građanima zaprijetiše najgorom kaznom. Mornari se razbježaše, a Mavrovi progonitelji zapovjediše da se lađa na moru zapali kako bi izgorjela s mučnikovim tijelom. Međutim, Kristovom milošću dogodilo se čudo. I dok Raban Maur u svom martirološkom tekstu samo kaže: ... *sed gubernante Domino, martyrem suum, ubi Christus voluit, ad portum salutis perduxit* (BHL 5786), *Passio Parentina*, s porečkom translacijom sv. Mavra, po kojoj je i dobila ime, nastavlja istu rečenicu i dodaje: *hoc est juxta litus Hystriae civitatis Pharentinae, ubi corpus martyris requiescit usque in hodiernum diem, et ejus beneficiis universi salutem consequuntur*.³⁵

Latinski tekstovi *Passio Parentina* (BHL 5787) ovim riječima i završavaju svoju legendu, rekavši sve što su o Poreču i Istri htjeli reći. Nakon toga slijedi samo podatak kada je Mavro podnio svoje mučeništvo: *Martyrizatus est autem beatissimus Maurus Dei famulus sub Numeriano imperatore et Celerino praefecto urbis Romae, die undecimo kalendarum decembrium, regnante Domino nostro Jesu Christo cui est gloria et honor in secula seculorum. Amen*.³⁶ Rjeđi oblik *Passio Parentina* (BHL 5788) ima još jedan dodatak i završetak s novom translacijom relikvijâ sv. Mavra (i sv. Eleuterija) iz Poreča u Genovu, s prijenosom koji se dogodio u kolovozu 1354. godine.

Hrvatske pasije teku u tri tekstovne redakcije, ali sve vuku korijene iz jedne zajedničke hrvatske matice, po kojoj se, u nekim dijelovima, znatno razlikuju od latinskih i talijanskih tekstova. Svi brevijarski tekstovi pripadaju jednoj redakciji, samo *Pasija* u *I. Novljanskom brevijaru* (1459), što je osobito zanimljivo, pripada drugoj redakciji. Brevijarski

³⁴ *Catal. Brux.* II, str. 299.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

tekstovi prve redakcije dosta se razlikuju po broju, ponekad i rasporedu lekcija, rijetko u njihovoj dužini. Presudnu ulogu u tome, kao i u redakcijskim razlikama, nema regionalna pripadnost pojedinih brevijara. *Pasiju sv. Mavra* posjeduju, naime, i kodeksi sjeverne (krčko-istarske ili kvarnersko-istarske) i južne (zadarsko-krbavske) skupine brevijara. Dosadašnja saznanja upravo govore da po osobinama oficijâ i sanktoralâ, te odabiru svetaca nije lako odvajati, odnosno pouzdano razlikovati brevijare jedne i druge skupine.

Cjelovitu *Pasiju sv. Mavra s Translacijom*, koju nazivamo *Porečkom pasijom (Passio Parentina, BHL 5787-5788)*, u 8/9 lekcija prve redakcije imaju: *IV. Vrbnički brevijar* iz 14. st., *Vatikanski brevijar* 5, 6 iz 14. st., *I. Ljubljanski brevijar* C 161a/2 iz 1396. god., *II. Ljubljanski brevijar* C 163a/2 iz 15. st. (dva posljednja brevijara bilo bi bolje nazvati *I. Beramski* i *II. Beramski brevijar*, jer su nastali u Bermu u Istri), *Humski brevijar* iz 15. st., *Moskovski brevijar*, pisan prije 1442-1443. god., *Metropolitanski brevijar* MR 161 iz 1442. god., i *Kukuljevićev brevijar* iz 1485. god.

Kraće tekstove *Pasije* i manji broj lekcija imaju brevijarski kodeksi koji i na druge blagdane često imaju kraće hagiografske tekstove. U usporedbi s lekcijama u brevijarima s punom *Porečkom pasijom*, *Rimski brevijar* (Cap. S. Pietro D 215) iz 15. st. ima samo 1 lekciju, *Pašmanski brevijar* iz 14-15. st. ima 3 lekcije, *Vatikanski brevijar* 10 (1485) ima 3 lekcije i dio 4. lekcije, *Mavrov brevijar* (1460) ima 5 lekcija, *Vatikanski brevijar* 19 (1465) ima 6 lekcija. Zanimljiv je i njihov sadržajni odnos prema cjelovitim tekstovima. *Rimski brevijar* ima samo uvodni dio teksta do ponovnog dolaska, odnosno povratka Mavra u Rim; *Pašmanski brevijar* i *Vatikanski brevijar* 10 prekidaju pasiju u sredini Mavrova martirija; *Mavrov brevijar* završava tekstom martirija, dok *Vatikanski brevijar* 19 još priča i o dolasku stranaca, Mavrovih rođaka u Rim, koji su uspjeli uzeti njegovo tijelo i skloniti ga u svoju lađu.

Tri tiskana glagoljska brevijara imaju također kraće pasije, ali prekinute na suvislom mjestu. Samo *Prvotisak* brevijara iz 1491. god. prekida tekst prije kraja Mavrova mučeništva, dok *Baromićev brevijar* (1493) i *Brozićev brevijar* (1561) završavaju Mavrov martirij, ali ostaju bez translacije, odnosno "luke spasa" za njegovo sveto tijelo. Po ovakvom sadržaju nekoliko rukopisnih i triju tiskanih brevijara njihove legende možda ne bih smjela svrstati u literarnu tradiciju latinske *Passio Parentina*. One, ipak, nedvojbeno pripadaju toj skupini latinskih i talijanskih pasija, jer pripadaju istoj redakciji kao i cjelovite glagoljske brevijarske pasije, samo pisci pojedinih brevijara prekidaju svoje tekstove na manje-više suvislim mjestima priče.

Vrlo je zanimljiva pasija u *I. Novljanskom brevijaru* (1459), usamljena među drugim brevijarskim tekstovima. U prvim lekcijama tekst se slaže s drugim brevijarima, ali u dijelovima Mavrova martirija pisac priča znatno drugačiju i kraću priču, da bi potom, vodeći legendu prema Mavrovoj translaciji u Poreč i pričajući o čuđenju i radosti Porečana koji zavrijediše takvu božju milost, napisao opširan tekst, neobičan za brevijarski oficij. Po tom dijelu legende tekst u *I. Novljanskom brevijaru* znatno je bliži *Pasiji sv. Mavra* u zborničkom tekstu *Berčićeve zbirke* nego ostalim brevijarskim tekstovima.³⁷

Kada govorimo o odnosu hrvatskih tekstova prema latinskim tekstovima redakcije *Passio Parentina* (i prema talijanskim tekstovima koji su mi poznati), svi hrvatski tekstovi u usporedbi s njima imaju karakteristične razlike, posjeduju mnogo vlastitih osobina, koje ih, osobito u nekim dijelovima, znatno razlikuju od latinskih i talijanskih tekstova iste redakcije. Ni brevijarski tekstovi, ni zbornička *Pasija* nemaju uvodni dio latinskih tekstova, dok su im završni dijelovi: translacija u Poreč i događaji nakon translacije znatno opširniji. Dakako, i taj završetak, kao i Mavrov martirij, mnogo je kraći u brevijarskim tekstovima (zaključni je dio mnogo opširniji, kako sam rekla, samo u *I. Novljanskom brevijaru*), nego u dugom narativnom tekstu zborničke *Pasije*. Osim tako proširene *Translacije*, za hrvatske je tekstove svakako najznačajnija činjenica da oni uopće ne pričaju legendu o afričkom monahu Mavru. Za cjelokupnu literarnu hagiografsku tradiciju sv. Mavra, u kojoj se znanstvenici već jedno stoljeće muče s njegovim spornim identitetom afričkog monaha i rimskog mučenika, taj podatak u hrvatskim tekstovima osobito je dragocjen. Latinski su tekstovi na nekoliko mjesta spominjali, čak inzistirali na Mavrovu afričkom podrijetlu: na početku pasije (*Apud Castella provinciae Africae*), u drugom dijelu legende, uoči translacije, kada *afrički mornari* dolaze u Rim, i što je osobito čudno na početku Mavrova martirija kada ga prefekt Celerin otvoreno pita, aludirajući na Afriku: *Ex nostra patria vel genere es, an de transmarinis partibus huc advenisti?*, a Mavro odgovara: *Ex Africanis partibus huc deveni*.³⁸ Talijanski tekst to kaže ovako: ... *lo presero, e lo condussero a Celerino Prefetto, il quale hauendolo veduto, lo interrogò dicendoli: "Sei tu Romano, ò vero sei di quelli di là dal mare, qui venuto?" Il Beatissimo seruo di Dio Mauro ... rispose: "Son*

³⁷ Od hrvatskologoljskih tekstova *Pasije sv. Mavra* V. PREMUDA objavio je tekst iz *IV. Vrbničkog brevijara* i djelomice tekst *I. Novljanskog brevijara* (*Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika*, Vjesnik Staroslavenske akademije, I, god. 1912, Krk 1913, str. 49-57), a Vj. ŠTEFANIĆ i suradnici u latiničnoj su transkripciji djelomice objavili legendu u *Berčićevoj zbirci* (*Hrvatska književnost srednjega vijeka*, u *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 1, Zagreb 1969, str. 266-270).

³⁸ Izd. P. KANDLER, str. 19.

venuto dalle parti d'Africa."³⁹ To su očiti primjeri asimilacije afričkog identiteta na porečku hagiografsku tradiciju sv. Mavra.⁴⁰

Hrvatski autor izbacio je cijelu uvodnu priču o Mavrovu kršćanskom odgoju, o mladenaštvu i monaštvu u Africi, da bi započeo pričati tek događaje u Rimu, od mjesta u latinskom tekstu: ... *eodem tempore quo imperium obtinuit Numerianus impiissimus...* To ne bi trebalo biti neobično za brevijarske pasije, ali je svakako znakovito za vrlo opširnu pasiju u *Berčićevoj zbirci*. Hagiografski su se tekstovi morali kratiti za oficij, pa su i hrvatski glagoljaši sažimali već dovoljno sažetu latinsku priču, što ih, međutim, nije smetalo da je pri kraju prošire. Nakon što je izbačeno Mavrovo afričko podrijetlo i život prije martirija u Rimu, čak i razlog njegova dolaska u Rim, hrvatski autor mučeniku daje novi identitet. Mavro je došao u Rim iz "bizantskog grada" (zbornička *Pasija: iz' grada Bitan'ska*), iz zemlje Prugije, a iz iste zemlje, Mavrove domovine, dolaze kasnije u Rim i mornari, rodbina i prijatelji blaženoga Mavra. "Bizantski grad" očito hrvatskom piscu znači *Byzantium* (grč. *Byzantion*), a Prugija ne može biti ništa drugo nego maloazijska Frigija (lat. *Phrygia*) u njegovoj blizini. O čemu je ovdje riječ? Držim da je hrvatski autor *Byzacium* ili *Bizacenu*, grad ili pokrajinu u sjevernoj Africi,⁴¹ pretvorio u poznatiji i sebi razumljiviji *Byzantium*, i tome dodao zemlju Frigiju. A da se u latinskim tekstovima doista govorilo o takvom afričkom gradu (ili pokrajini) potvrđuju manje-više sve pasije, koje, govoreći o dolasku afričkih mornara u Rim, kažu: *nautae Affricani, cives Hazacini* (*Catal. Brux.* II, str. 299); *Nautae Affricani Cives Bicancini* (DEPERIS, str. 33); *nautae Affricani cives Bizanzini* (KANDLER pojašnjava i dodaje: *Bizaceni ex Numidia*, str. 20, što, čini mi se, nije točno, jer *Bizacena* nije mogla biti u Numidiji); *Naute uero quidā bicucine ex aphrica* (Petrus de Natalibus). Manzuolijev talijanski tekst kaže: *alcuni d'Africa Cittadini di Bizantio* (str. 78). Uz takav grad afričkih mornara izdavači ponekad stavljaju upitnik, a navodi latinskih i talijanskih tekstova govore da je to mjesto očito i

³⁹ Ovu je *Pasiju sv. Mavra* objavio N. MANZUOLI, *Vite et fatti de' santi et beati dell'Istria con l'invenzione de' loro corpi* (drugi dio njegova djela *Nova Descrizione della provincia dell'Istria*), Venetia 1611, str. 75-80. Tim je djelom Nicolò Manzuoli početkom 17. stoljeća oživio staru hagiografsku tradiciju Istre. (U talijanskom citatu dodajem neke interpunkcije zbog boljega razumijevanja teksta.)

⁴⁰ Vjerujem da je afričko podrijetlo sv. Mavra samo hagiografski *topos* iz etimologije njegova imena (*maurus* = afrički). Najbolji primjer za to je sv. Mauritius, svetac ratnik, zapovjednik Tebanske legije u Egiptu.

⁴¹ *Byzacium* ili *Bizacena* bilo je ime afričkog grada koje je prešlo, kako se čini, na cijelu pokrajinu u sjevernoj Africi (usp. A. AUDOLLENT, *Byzacène*, u *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, t. X, Paris 1938, col. 1460-1500; v. i *Enciclopedia Cattolica*, t. I, Città del Vaticano 1948, col. 395; t. II, 1949, col. 1685).

među piscima, odnosno prepisivačima pasijâ izazivalo zabunu, te neke upućivalo na poznatiji *Byzantium*, ali oni su grad i nadalje ostavljali u Africi. Samo se hrvatski autor konačno odlučio za "bizantski grad", dodao mu Frigiju u Maloj Aziji, ne spomenuvši uopće Afriku. Nastavljajući na sve ono što je već rečeno o latinskoj redakciji i tradiciji *Passio Parentina*, ali i o latinskim pasijama i translacijama u druge gradove, hrvatska se hagiografija u taj razvoj uključila s novim, nevjerojatnim identitetom mučenika Mavra. Hrvatski tekstovi dodatno govore o blijedom, ili stoljećima prekinutom porečkom sjećanju na domaćeg mučenika, i o kasnijem nepravednom razvoju njegova kulta, iz kojega je hrvatski autor, ipak, osjećao da mora izbaciti afričkog monaha.

Držim da su hrvatske pasije bolje tradirane, jače vezane uz istarsko, porečko tlo od latinskih pasija. Tome u prilog ne govore samo uvodni dijelovi tekstova i još neki manje važni dijelovi; o tome govori osobito njihova mnogo opširnija *Translacija*. A kada usporedimo dva oblika latinske *Passio Parentina* (BHL 5787-5788), hrvatski su tekstovi bliži drugoj latinskoj "redakciji" (BHL 5788), koja je također, držim, bliža porečkoj tradiciji legende. Ta "redakcija", kojoj pripada i Manzuolijev talijanski tekst, nakon translacije u Poreč govori o novoj translaciji iz Poreča u Genovu u kolovozu 1354. godine (u tekstovima često greškom 1355. god.). Doduše, hrvatske legende ne govore o prijenosu sv. Mavra i sv. Eleuterija u Genovu (nakon što je Pagano Doria iz Genove zaposjeo Poreč pobijedivši mletačku flotu), jer je hrvatska matica tekstova vjerojatno nastala prije sredine 14. stoljeća, ali imaju jedan važan detalj iz te "redakcije", koji je, čini mi se, presudan za literarnu tradiciju *Porečke pasije*. Naime, *Passio Parentina*, BHL 5788, nakon translacije u Genovu, nastavlja: *Per ipsum quoque Beatum Martyrem Maurum digne meruit Pastorem Civitatis Parentinae Populus habere. Et ex ejus adventu Pontificatum Sanctum obtinuit Ecclesia Parentina.*⁴² Talijanski tekst, jasniji u ovom odlomku, spominje ne samo *pastira* (*Pastore*) nego i *biskupa* (*Vescovo*) porečkoga puka. Hrvatski tekstovi također kažu kako su Porečani bili dostojni imati takvoga *pastira*, koji je k njima došao da ih spasi i proslavi. Sazidaše Porečani crkvu i u nju položiše tijelo sv. Mavra mučenika. Ista "redakcija" *Porečke pasije* završava tekst riječima: *Martirizatus est autem Sacerdos, et Beatus Maurus Dei Famulus sub Numeriano Imperatore, et Celerino Praefecto Urbis Romae sub die XI. Calendas (Dece)mbris, Regnante Domino Nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.*⁴³ I riječ *sacerdos* ovdje (u talijanskom tekstu također *sacerdote*), koju nemaju tekstovi "redakcije" BHL 5787,

⁴² Izd. P. DEPERIS, str. 34.

⁴³ *Ibid.*

ali je ima hrvatska pasija u *I. Novljanskom brevijaru*, svakako više upućuje na *biskupa* nego na *monaha*, a ista se riječ javljala i u liturgijskom štovanju sv. Mavra u porečkoj tradiciji. Premda svi ovi podaci ne govore o nepomućenoj tradiciji našega mučenika, oni su, ipak, u literarnim tekstovima najjače potvrde identiteta sv. Mavra kao porečkog biskupa-mučenika.

Među hrvatskim tekstovima osobito mjesto pripada zborničkoj *Pasiji i Translaciji sv. Mavra u Berčićevoj zbirci* iz 15. stoljeća. Ta je hagiografija, posebice zbog opširne i lijepe porečke translacije, u latinskim i talijanskim tekstovima samo spomenute, značajna i za porečki identitet i porečku tradiciju sv. Mavra. Ta nesvakidašnja legenda ima sve karakteristike hrvatskih hagiografskih tekstova o sv. Mavru o kojima smo govorili, uz znatnu opširnost u kojoj nijedna rečenica nije suvišna, a uz to ona odiše i stvaralačkom individualnošću i iznimnom ljepotom koje nećemo naći ni u jednom drugom tekstu o sv. Mavru Porečkom. Također bez "afričkog uvoda", pasija započinje s pozivom kršćanima da saslušaju mirakul o Mavru, božjem mučeniku. A ova legenda doista ima sve značajke i nadahnuće mirakula. Čak ni Mavrovo mučeništvo u njoj nije ispunjeno samo poznatim rečenicama hagiografskih priča o mučenicima. A kada je njegov martirij završio, i kada anđeli božji ponesoše Mavrovu dušu u nebeske visine, njihova lica i pogled svijetljeli su svjetlošću lica božjega. I potom čudesna porečka translacija. Iz samo jedne suhe latinske rečenice o uplovljavanju Mavrova tijela u "luku spasa", u grad Poreč na obalama Istre, hrvatski je pisac ispisao cijelu, prelijepu priču. Numerijanovi i Celerinovi pokušaji da na moru spale mučeniškovo tijelo propadoše, jer Kristovom milošću, bez mornara, konopi lađe sami se odvezaše, sidra se sama u lađu uvukoše, i "korabalj" se okrenu prema pučini, i napevši jedra, započe ploviti. I pod grad Poreč uplovi. Jedra se sama spustiše, a sidra se sama u more ubaciše. Lađa je tiho stala i čekala. Dok je Porečani ne ugledaše i shvatiše što im donosi lađa bez mornara, i njezin dragocjeni teret s radošću i zahvalnošću prihvatiše. U ovoj pasiji nema čak spomena Istre, jer hrvatski pisac i njegovi "slušaatelji" znaju da se Poreč u Istri naziva.

U literarnoj hagiografiji sv. Mavra Porečkoga, u cjelokupnoj hagiografskoj tradiciji sv. Mavra, hrvatski su tekstovi osobito dragocjeno književno naslijeđe.

Pasija i Translacija sv. Mavra*Berčićeva zbirka br. 5, 15. stoljeće, f. 9r-12r*

f. 9r

Č(teni)e s(veta)go Mavra m(u)č(e)n(i)ka¹

B(o)ž'i h(ǫst)ъѣne, račite poslušati, poslušav'ši razuměti! Hoću v(a)mъ pr(a)v(i)ti mirakulъ ot b(la)ž(e)nago Mavra, m(u)č(e)n(i)ka b(o)ž'ê!

Va vrime ono kada b(la)ž(e)ni Mav(a)ǫ prohoêše z(eml)ju mnogu i obraćaše l(judi) na v(ê)ru H(ǫsto)vju, v to vrime c(êsa)rstvovaše Nemeriêň c(êsa)ǫ ki b(ê)še progonitel' h(ǫst)ъѣn'ski i tan'tacijonъ² nihъ. I ta is'ti c(êsa)ǫ b(ê)še t(a)ko ukaz(a)lъ služ'benikomъ svoim': da k(a)ko brže kadi učutite nikoga h(ǫst)ъѣnina, da ga êm[ši], tre ga pripelaju pred' nega. I kada koga kr'čeni-ka privedihu pred' toga c(êsa)ra, tada ihъ c(êsa)ǫ nuêše i zapov(ê)daše imъ da bi se otvrat(i)li ot B(og)a viš' nago i da bi vêrovali v nihъ B(og)a, va idole dêvls'ke. A ki ne hotihu na to pris'tati, a tihъ preljutimi mukami zapov(ê)daše skon'čati.

I va to vr(ê)me pride b(la)ž(e)ni Mav(a)ǫ v Rimъ ot z(eml)e Prugie iz' grada Bitan'ska. I zasliša b(la)ž(e)ni Mav(a)ǫ da c(êsa)ǫ Nemiriêň zapov(ê)da krstêň is'kati, i em'ljuči ihъ i pelati veli preda se ili pred' kneza Celeriêna. I to iz'vidiv' b(la)ž(e)ni Mav(a)ǫ i uboê se i pobêže v' goru. I našad' va oni gori ednu pečъ i s'kri se v' nei. I prebiva v' nei .v. (=3) [mê]s(e)ci ni jiduči, ni p'juči, razvê o b(o)ž'ei m(i)l(o)sti prebivajuči i s(ve)te m(o)litve nastoeči i g(ospo)d(i)nu B(og)u [slavu] i hv(a)lu vzdajuči. I kada

Napomena uz izdanje teksta

Glagoljski tekst *Pasije i Translacije sv. Mavra iz Berčićeve zbirke br. 5* objavljujem u latiničnoj transliteraciji: "jat" prenosim jedinstvenim znakom ê, "đerv" znakom j, "šta" znakom č, "poluglas" (I) znakom ь. U okruglim zagradama () razrješavam kraćene dijelove riječi, u uglate zagrade [] stavljam oštećene, teško čitljive, ili rekonstruirane dijelove teksta, a u šiljastim zagradama < > dopunjujem ispuštena slova, slogove ili riječi. Dodajem velika slova i interpunkcijske znakove prema današnjem hrvatskom pravopisu.

¹ U izvorniku, greškom: čm̃nka.

² U izvorniku: tan'tan'tacijonъ.

f. 9v

bê na isplnenie³ tretoga m(ê)s(e)ca, tada se prigoda b(la)ž(e)nomu Mavru usnuti, molit' ve s(ve)te gov(o)reči i moleči se g(ospo)d(i)nu B(og)u. A to b(ê)še va edanъ večer. I kada bê o polu noči, tada pride k nemu anĵ(e)lъ b(o)ž'i, no(se)čъ protъ zlatъ v ruci svoei i taknu ga//

nim' ino govoreči i r(e)če mu: "V'stani, Mavre, ni t(e)be zabil' g(ospo)d(i)нъ B(og)ъ tvoi koga ti vsimi silami vzljubil' esi. V'stani i hodi v' krêposti bez' boêž'ni!" To iz'govoriv' anĵ(e)lъ b(o)ž'i i vrati se k' g(ospo)d(i)nu svoemu Is(u)h(rъst)u ot koga b(ê)še poslanъ.

A b(la)ž(e)ni Mav(a)ръ probudiv' se ot s'na svoga i v'sta se gorika i poče g(ospo)d(i)na B(og)a sl(a)viti i hv(a)liti i⁴ misliti ot govoren'ê anĵ(e)lova. I po tomъ ča učini Mav(a)ръ? Poide v gradъ⁵ Rimъ. I priduču emu v Rim' i poznaše ga mnozi nem(i)l(o)stiv'ci. I kako ga br'že poz'naše, tako ga tud'e eše i povedoše ga pred' kneza Celeriêna. I kada ga pripelaše pred' kn(e)za, tada ga kn(e)zъ Celeriên' uprosi da mu b(la)ž(e)ni Mav(a)ръ imi povidati česa sičъ prišalъ e(stъ) v Rimъ. I poče mu praviti b(la)ž(e)ni Mav(a)ръ, up'van'e v' Bozi imijuči, i r(e)če: "Ê v' ime B(og)a propetago hoju i kr'čen' es(a)mъ i s'leda nega iču i č(lovê)ka koga bimъ mogalъ v' krstv(ê)n'stvo⁶ obratiti, d'lžan' es(a)mъ i v'saki kr'čenik'. I t(a)ko skazue g(ospo)d(i)нъ B(og)ъ." I tada r(e)če emu kn(e)zъ: "Mavre, otvrzi se B(og)a tvoego koga ti verueši i pokloni se b(ogo)mъ n(a)š(i)mъ, ali te stv(o)ru ljutimi mukami mučiti." I r(e)če b(la)ž(e)ni Mav(a)ръ: "Budite v' pagubu bozi tvoi, a ê vêruju v' g(ospod)a Is(u)h(rъst)a, tvor'ca v'sêhъ blagihъ i v' nega vêrovati hoču, a bozi tvoi sut' kapiče⁷ nepriêž'no, i ki v' nihъ govore, demuni sut' za z'mam'len'e č(lovê)ki. I bozi vaši padajut' se i ne v'stajut', br'nie e(stъ) ča potirajut' č(lovê)ci ot z(eml)e." Slišav' to govoren'e kn(e)zъ Celeriênъ i ras'rđi se vele na b(la)ž(e)nago Mavra i zapovida ga biti prot'em' ljuto i kameniem'

³ U izvorniku: ispleniniê.

⁴ U izvorniku: ĵe.

⁵ U izvorniku: v radъ.

⁶ U izvorniku: krstv(ê)n'stvo.

⁷ U izvorniku: piče.

f. 10r

gl(a)vu nega// s'tličī, a s(ve)ti Mav(a)gь m(o)laše se ka g(ospod)u, siko gov(o)reči: "Hv(a)lu ti v'zdaju, g(ospod)j Is(u)h(r)st)e, ki mi rači toliku m(i)l(o)stь dati da prez' vsakoga ubien'ê⁸ i tuge muke ove tr'p'ljū imene vašego ra(d)jī. Ino vi za krst'ēne mnogu muku, tugu i vačinu trpil' esi." A t(a)da r(e)če emu kn(e)zь: "Mavre, ča mis'liš'? Ako ne hočeš' verov(a)ti v' bogi n(a)še, ne iz'beg'neši ot ruku moeju!" Mav(a)r' že r(e)če: "Zanemar' ê dr'žu strašen'e tvoe ob vačin'e tvoe i sa v'simi verujučimi v' ime H(r)sto)vo." I oče r(e)če: "Ê v' g(ospod)ja Is(u)h(r)st)ja vêruju i nega sl(a)vu žiti hoču!" I tada r(e)če kn(e)zь Celeriēn' i zapovida ga na križi ras'teg'nuti naga i noh'ti želez'nimi s'trgati pl'tь nega. A b(la)ž(e)ni Mav(a)gь kreplaše se v' g(ospod)j Bozi i hv(a)lu vz'daēše B(og)u i r(e)če: "O g(ospod)j B(o)že moi, ne predai mene vragu, ni sinu nega Celeriēnu knezu, na primi dušu moju, ibo ti esi B(og)ь moi i shranitel'ь vsêhь i obaritel'ь blagih' i c(êsa)rstvo tvoe ne prehodit' v v(ê)ki." I oče buduču b(la)ž(e)nomu Mavru na križi ras'tegnenu, i zapov(ê)da kn(e)zь nem(i)l(o)st(i)vi velikimь i presil'nimь plamenem' t(ê)lo b(la)ž(e)nago Mavra pod'pali(ti). I tada r(e)če b(la)ž(e)ni Mav(a)gь k Celeriēnu: "V is'tinu, v' ime g(ospod)ja Is(u)h(r)st)ja ne tv(o)ret' mani nied'ne tugi muki tvoe, a tebi, kneže, poiti e(st)ь v' muke vêč'ne preljute i v' muku prečemernuju i s' o(t)ьcemь tvoim' d'êvlomь." I slišav' to knezь Celeriē (!), zapovida ga zvesti vanь iz' grada i mečemь usiči gl(a)vu nega prečast'nu. I pridoše anj(e)li b(o)ž'i, i s(vê)tlost lica b(o)žīê biše na nihь i zrakь nihь lačaše se k(a)ko i ml'nie. I prišad'še k' telu b(la)ž(e)nomu i priêše b(la)ž(e)nago Mavra d(u)šu, // i ponesoše ju v' visotu n(e)b(e)skuju preb(la)ž(e)nimi gl(a)si v'spivajuči hv(a)lu i sl(a)vu B(og)u vzdajuče, komu b(la)ž(e)ni Mav(a)gь služitel'ь bêše s' strahomь i s' ljubav'ju sr(ъd)ca svoga, i s' tihostiju k mukamь grediše i s' radostiju muke priemaše za ime H(r)sto)vo.

f. 10v

I v to vrime bêhu prišli gos'ti v Rimь v' korab'li velici nike potrebe cičь. I ti is'ti gos'ti bêhu ot z(eml)e Prugie, rodь i znanci b(la)ž(e)nago Mavra. I kada dos'-

⁸ U izvorniku: urien'ê.

f.11r

vrši se muka nega, tada ti priêteli nega izvidiše da b(la)ž(e)ni Mav(a)ръ semrtъ priêl e(stъ) ot meča zapov(ê)d'ju kn(e)za Celeriêna. I ti priêt(e)li i rod' b(la)ž(e)n(a)go Mavra ne smihu se povidati da su mu rodъ i znani nega. Da ča učiniše? Kada bi o polu noći, tada poidoše k onomu t(ê)lu b(la)ž(e)nomu otaino i tiho, hoteći e vzeti i povêš'ti e va on'⁹ gradъ kadê bê ro-en' b(la)ž(e)ni M(a)v(a)ръ. I gredučimъ imъ k onomu t(ê)lu b(la)ž(e)nomu i naidoše ed'nu prečasnu raku kamen'nu. I vazam'ši t(ê)lo b(la)ž(e)nago Mavra i prežel-nimi vonami pomazaše e i položiše e va onu¹⁰ raku. I doli e ponesoše to s(ve)to t(ê)lo b(la)ž(e)nago M(a)vra <ka> korab'lju i položiše e v' korabaľ. I kon' gl(a)vi b(la)ž(e)nago M(a)vra napisашe na raki: "Ovo e(stъ) b(la)ž(e)ni M(a)v(a)ръ ki prest(a)vi se ot sega v(ê)ka, muku priêmъ za ime H(ръsto)vo miseca novembra na .i.a. (=21.) d(ь)нъ i v vrime c(êsa)ra Nemiriêna i kn(e)za Celeriêna v gradê Rime." I poêutiše i izvidiše nici služab'nici kneži da ovi gos'ti ki bêhu priš'li ot z(eml)e Prugie v' korab'li velici da bêhu v'zeli t(ê)lo b(la)ž(e)nago Mavra i bihu e pones'li v' korabaľ svoi. I to učinen'e povidaše kn(e)zu Celeriênu služab'nici nega, knez povida¹¹ g(ospo)d(i)nu svomu.// I slišav' to c(êsa)ръ Nemiriên' i tudie pos'la is'kati onih' mor'nari. I poêutiv'ši to ti is'ti mor'nari da ih' iêu služab'nici c(êsa)r(e)vi, hoteč' ihъ êti, i tudie raz'bigoše se v'si ki kamo more, i ne os'ta ihъ ni edan' pri korab'li. I ne mogoše služab'nici c(êsa)r(e)vi ni ed'noga toga mor'nara z'naiti, ni iz'viditi v' ku stranu su se ganuli i ki put' bêhu priêli. I tudie hitiše êviti tu ričъ c(êsa)ru Nemeriênu. I slišav' to c(êsa)ръ i stv(o)ri klič' po v'sem' Rimu ino zap(o)v(ê)dajuči i penu staveći ot gl(a)ve i o(t) blaga, siko govoreči: da vola ki č(lovê)къ prebiva v gradê Rimê tere bi ne pošal' napreš'nim' zakon(o)mъ <prine-sti> loz'ê i dr'v' ka korab'lju onomu v komъ korab'li e t(ê)lo b(la)ž(e)nago M(a)vra, i da z'gub'la gl(a)vu i bl(a)go. I slišav'še ta klič' Rimlane i tudie potekoše i eše činiti zap(o)v(ê)dъ c(êsa)r(e)vu. I po tom' c(êsa)ръ

⁹ U izvorniku: va n'.

¹⁰ U izvorniku: va nu.

¹¹ U izvorniku: knezi povidaše.

f.11v

Nemeriên' tako ukaza slugamъ svoimъ i r(e)če) imъ: "Poidite i napl'nite ta korabal' loz'ê i napl'nivši ga, otvezite ga na glubinu mora i on'di ga važ'gite i s' telom' Mav'rovim'." I kada se otpraviše ti služab'nici c(êsa)r(e)vi, hoteći svršiti tu zap(o)v(ê)dъ g(ospo)d(i)na svoga, tada g(ospo)d(i)нь B(og)ь posla tu m(i)l(o)stъ i tu sl(a)vu b(la)ž(e)nomu Mavru. Prie ner' se va to ime v'nese ni edan' sukъ dr'vъ va <o>n' korabalb, prie se v'si konopi korabal'ski od' kraê sami od'vezaše, a sid'ra se sama v'l'koše v' korabal' prez' vsake pomoći č(lovêč)aške. I obrati se korabalb v' pučinu i napes'ta se obi êd'ri i poča korabalb putovati ne imući v' sebi ni ed'noga č(lovê)ka raz'vê t(ê)lo b(la)ž(e)nago M(a)vra. Kadi bi pris'//tati tomu korab'lu, pod' sami Poreč' gradъ pris'ta. I sami se êd'ri doli kalas'ta, a sid'ri se sami v' more vrgos'ta. I poče korabalb ta vele pretiho s'tati. A Porečane uzriše ga i počeše ga vele moč'no gledati, čudeći se da ne mogahu v' nem' viditi ni ed'noga mor'nara. Ča učiniše ti Porečane? Poidošê k' g(ospo)d(i)nu b(i)sk(u)pu i počeše mu prav(i)ti ot toga korab'la k(a)ko bêhu vidili očima svoima. A g(ospo)d(i)нь b(i)sk(u)рь slišav' to prav'lenie niň i tudie zapov(ê)da poiti nikoliko redov'nikomъ va tъ korabalb¹², ino imъ ukazujući da poidu va n' i iz'vide ča e v' nemъ. I kada v'lizoše va t' korabal' ti redovnici, tada naidošê v' nem' t(ê)lo b(la)ž(e)n(a)go Mav'ra m(u)č(eni)ka v ras'košni raki položeno. I po čem' oni iz'vidiše da ono b(ê)še b(la)ž(e)ni M(a)v(a)рь? Naidošê pismo¹³ pri nem', ko pis'mo prav'laše da ono b(ê)še b(la)ž(e)ni M(a)v(a)рь i da semr(ь)tъ priêlъ b(ê)še za ime H(rьsto)vo v' Rimi ot c(êsa)ra Nemeriêna i kn(e)za Celeriêna, po niju zap(o)v(ê)di, a na .i. trъ .3. (=28.) d(ь)нь m(ê)s(e)ca novem'bra to stv(or)eno bê. I vidiv'se ti red(o)v'nici to b(la)ž(e)no t(ê)lo Mavrovo i tudie poidošê k' g(ospo)d(i)nu b(i)sk(u)pu i počeše prav(i)ti od' onoga t(ê)la b(la)ž(e)n(o)ga ko bêhu našli v' onomъ korab'li v' ki poslani b(ê)hu. I slišav' to g(ospo)d(i)нь b(i)sk(u)рь i tudie poide s(a)mъ s' v(e)likimъ pl'komъ Porečan' ka onomu b(la)ž(e)nomu t(ê)lu. I prišad'se ka

¹² U izvorniku: korabadi.

¹³ U izvorniku: pisno.

f.12r

korab'lu onomu v' komь b(ê)še t(ê)lo b(la)ž(e)n(a)go
 M(a)vra i v' zeše to b(la)ž(e)no t(ê)lo i ponesoše e s' ve-
 likim' vesel'em' i poč'ten'em' v' gradь Poreč' i položi-
 še e v' čas'tnê mêsti. I vzidaše Porečane crk(a)vь okolo
 onoga b(la)ž(e)n(o)ga t(ê)la v' // ime s(veta)go Mavra
 muč(e)n(i)ka, ki prip'lu k' nim' na sp(a)s(e)nie nihь.
 Ere k(a)ko n(a)mь pr(a)vi s(lovo) pis(a)no, siko g(lago-
 le): "Dos'toini b(ê)hu Porečane t(a)ka pas'tira imiti ki
 prip'lu k' nim' na vzveličen'e i na sp(a)senie nihь."

RIASSUNTO

S. MAURO DI PARENZO NELLA TRADIZIONE
AGIOGRAFICA LATINA E CROATA

Gli studiosi croati non si sono particolarmente occupati dell'agiografia croata di S. Mauro, sicché è rimasta loro sconosciuta in particolar modo la sua più antica agiografia, quella latina. Gli studiosi stranieri che si sono interessati dei testi latini e che hanno cercato inoltre, di definire l'identità, per secoli non definita, di questo martire, non conoscono i testi croati. La tradizione letteraria della *Passio S. Mauri* è quindi rimasta finora incompleta, mentre tutta la problematica legata a questo vescovo-martire è stata privata di alcuni elementi rilevanti riferibili appunto all'intero complesso della sua tradizione testuale. Il presente lavoro si propone, in un veloce sguardo almeno, di esaminare tutto il "dossier agiografico" di S. Mauro di Parenzo.

L'Istria ha abbracciato il cristianesimo prima del IV secolo, in epoca precostantiniana. Per questa ragione dovette sopportare le persecuzioni ed ebbe i suoi martiri locali. L'Istria però non presenta evidenti testimonianze della sua cultura cristiana antica, come invece l'ha Salona in Dalmazia, sicché i dati sui culti dei martiri appartenenti al cristianesimo istriano appaiono piuttosto scarsi. Sappiamo invece che l'Istria medioevale era ricca di culti dei santi. Seguiva i culti dei grandi martiri dell'Oriente bizantino e accoglieva le correnti agiografiche provenienti dall'altra sponda adriatica, originarie dei grandi centri cristiani come Aquileia, Venezia, Ravenna e anche Roma. Ciò nonostante risulta difficile, come lo è d'altronde per i santi venerati ad Aquileia, anche nell'Istria, discernere quali culti appartenessero ai martiri e santi indigeni.

A questa specie di martiri appartiene anche S. Mauro di Parenzo, il più importante martire dell'Istria cristiana antica, nonché il martire che ha lasciato le

più profonde tracce nell'agiografia croata dei santi istriani. Lo rivendicarono però sia Roma, che Fondi, Gallipoli-Lavello e Fleury-sur-Loire. Dalla seconda metà del secolo XIX fino ai giorni nostri si è cercato di chiarire l'identità di S. Mauro, martire e vescovo di Parenzo. Di lui possediamo incontestabili testimonianze nei resti epigrafici situati sotto e nelle vicinanze della basilica eufrasiana, nel mosaico absidale dell'Eufrasiana stessa, nonché nei documenti per la traslazione delle sue reliquie a Roma voluta da papa Giovanni IV (640-642). Il suo culto e la sua identità furono appunto oscurate dalla tradizione letteraria agiografica che gli aveva impresso l'identità di monaco africano e martire romano. Cominciando dagli studiosi parentini P. Deperis e A. Amoroso, si sono ampiamente occupati di questo tema anche Delehay e Lanzoni, più tardi anche Cuscito, McCulloh e in tempi più recenti, il grande studioso di agiografia V. Saxer. Quest'ultimo ha nuovamente preso in esame tutta la tradizione agiografica latina di S. Mauro, partendo dai Martirologi storici e dai testi dei passionali del IX secolo, nell'epoca carolingia quando le passioni di S. Mauro rifiorirono di nuovo. È arrivato alla conclusione che dopo il testo di Rabano Mauro, le più antiche passioni sono quelle che appartengono alla redazione testuale della *Passio Parentina* (BHL 5787-5788), prima che l'agiografia di S. Mauro si diffondesse verso il Sud dell'Italia nel periodo dal IX al XII secolo.

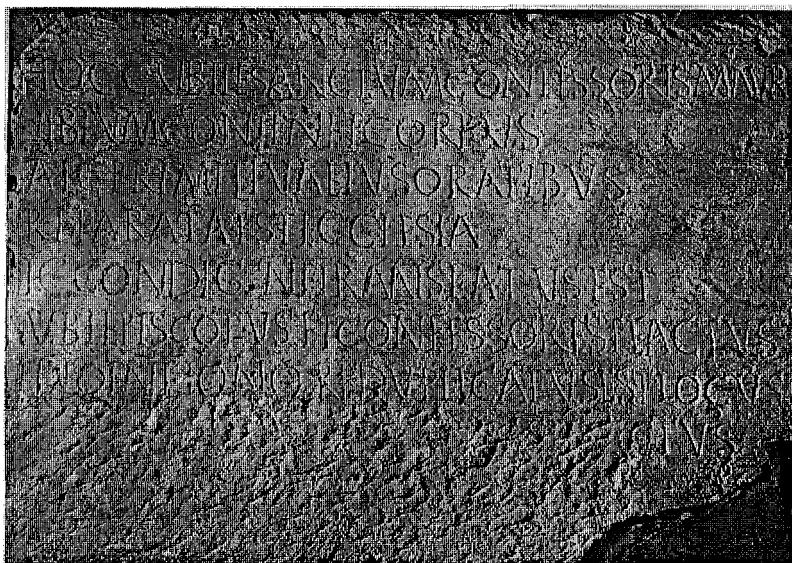
La tradizione agiografica latina sui martiri locali vanta il più fecondo sviluppo nella letteratura medioevale croata, appunto, nei testi dedicati a S. Mauro. Le passioni croate di S. Mauro si conservano nei seguenti testi glagolitici: nell'ufficio, per la festa di S. Mauro, il 21 novembre, in una ventina di breviari del XIV secolo fino all'anno 1561, come pure nel codice miscellaneo del Berčić, N. 5 del XV secolo. Le passioni croate si dividono in tre redazioni testuali, che traggono tutte le proprie radici da un archetipo comune croato. Esse appartengono alla tradizione letteraria del testo che denominiamo *Passio Parentina S. Mauri* (BHL 5787-5788), però presentando numerose caratteristiche individuali, che le differenziano considerevolmente, in alcune parti, dai testi latini e italiani della stessa redazione.

I testi croati non presentano la parte introduttiva delle passioni latine, parte che espone la formazione cristiana, la giovinezza di S. Mauro e la singolarità del suo monacato in Africa, mentre le parti terminali: la traslazione a Parenzo e l'accaduto dopo la traslazione di S. Mauro sono di gran lunga più ampie. Oltre alla *Translatio* molto ampia, specie nel testo del codice miscellaneo del Berčić, il particolare più interessante in tutti i testi croati, è che nessuno fa menzione di Mauro monaco africano. L'autore croato ha attribuito a Mauro una nuova identità: Mauro è arrivato a Roma dalla "città bizantina", dalla Frigia, e da questo paese, patria di Mauro, vi arrivano anche i marinai, i parenti e gli amici di S. Mauro. La "città bizantina" per l'autore croato non è altro che *Byzantium* (Bisanzio), mentre Frigia (Phrygia) non può esser nient'altro che la non lontana Frigia nell'Asia Minore. Ritengo che l'autore croato abbia trasformato la città o la provincia di *Byzantium* o *Bizacena* nell'Africa settentrionale in qualcosa a lui più comprensibile, quindi *Byzantium*, cui aggiunse pure la Frigia. A ciò l'hanno potuto indurre i testi latini in cui si parla dei marinai africani e si dice: *nautae Africani, cives Hazacini; ... cives Bicancini; ... cives Bizanzini; naute uero guidā*

bicucine ex aphrica. (Il testo italiano, pubblicato dal Manzuoli: alcuni d'Africa Cittadini di Bizantio.)

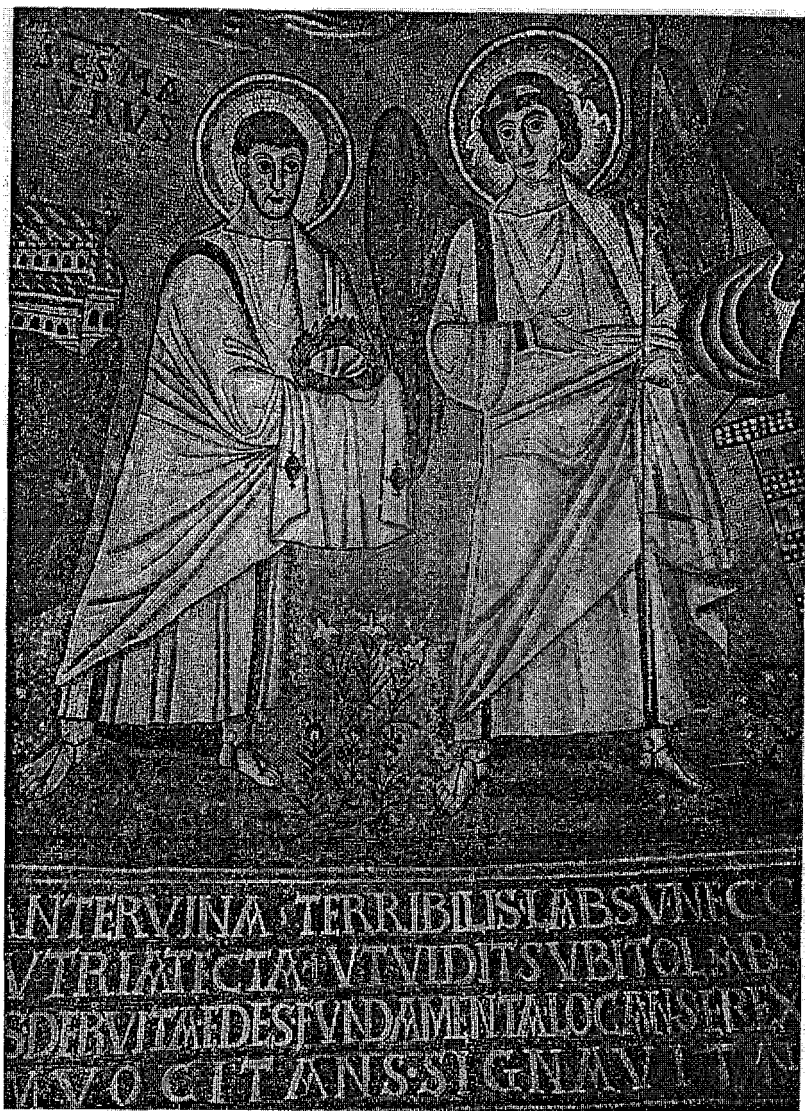
Riallacciandosi a tutto ciò che è stato detto finora sulla tradizione testuale della *Passio Parentina*, nonché sulle altre leggende latine di S. Mauro e le traslazioni nelle altre città, diciamo che la nuova identità di S. Mauro, nei testi croati presenta anche un ricordo pallido o interrotto per secoli, del martire parentino e dell'ingiusto sviluppo ulteriore del suo culto. Intanto, l'agiografia croata ha del tutto tralasciato il monaco africano. Le passioni croate ci sembrano molto più legate alla tradizione, all'Istria e a Parenzo, di quelle latine. Ne tratta in particolar modo la loro *Translatio* molto più ampia. Nel prendere in considerazione la correlazione con i testi latini, i testi croati sono più vicini alla seconda "redazione" della *Passio Parentina* (BHL 5788) alla quale appartiene anche il testo italiano del Manzuoli che, dopo la traslazione a Parenzo, tratta di una nuova traslazione a Genova nell'agosto del 1354. A dire il vero, i testi croati non menzionano la traslazione di S. Mauro e di S. Eleuterio a Genova, perché molto probabilmente il loro archetipo croato ha avuto origine prima della metà del XIV secolo, tuttavia presentano un passo importante di questa redazione che ritengo della massima rilevanza per la tradizione letteraria della *Passio Parentina*, passo che dice: *Per ipsum quoque Beatum Martyrem Maurum digne meruit Pastorem Civitatis Parentinae Populus habere. Et ex ejus adventu Pontificatum Sanctum obtinuit Ecclesia Parentina.* Il testo italiano è ancor più chiaro perché menziona non soltanto il *pastore* ma anche il *vescovo*. Tutti i testi croati dicono pure che i parentini erano degni di un tal *pastore* che era arrivato per portar loro gloria e per redimerli. Costruirono perciò una chiesa e vi posero il suo santo corpo. La stessa *Passio Parentina* dice alla fine della leggenda: *Martirizatus est autem Sacerdos, et Beatus Maurus Dei Famulus sub Numeriano Imperatore, et Celerino Praefecto Urbis Romae...* Il termine *sacerdos* nel testo latino (come pure nel testo croato nel 1° *Breviario di Novi*) ci fa pensare più ad un *vescovo* che ad un *monaco*. Sebbene questi dati non menzionino l'incontestabile tradizione del nostro martire, essi tuttavia fra i testi letterari su S. Mauro rappresentano la conferma più rilevante dell'identità di S. Mauro, vescovo e martire di Parenzo. Tra i testi croati ritengo della massima importanza l'ampia *Passio* e *Translatio S. Mauri* della raccolta del Berčić, che pubblico nel mio lavoro. Si tratta di una leggenda di grande bellezza e di un'individualità creativa particolare.

Le passioni croate dovrebbero essere, per l'intera tradizione agiografica di S. Mauro, una testimonianza di singolare valore.

Hoc cubile sanctum ...

Ovaj sveti grob sadrži kao snijeg bijelo tijelo mučenika Maura. Ova prvotna crkva njegovim je molitvama (po njegovu je zagovoru) obnovljena. Dostojno je ovamo prenesen, gdje je postao biskupom i mučenikom. Stoga se udvostručila čast ovoga mjesta. (4-5. stoljeće)

*Sv. Mavro drži krunu svoga mučeništva.
 Poreč, mozaik u apsidi Eufrazijeve bazilike, sred. 6 st.*

